

ТАТАРБУНАРСЬКЕ ПОВСТАННЯ 1924 РОКУ: НЕВІДОМІ ФАКТИ ТА ІМЕНА

Актуальність обраної теми полягає в висвітленні маловідомих подій повстання, 90 річчя якого було відзначено у 2014 р.: соціальний, економічний та етнічний гніт румун вилився у масовий супротив українських селян.

До 1918 року Татарбунарщина ніколи не були територією Румунії, яка і сама з'явилася в якості незалежної держави по рішенню Берлінського конгресу в 1878 році. У 1918 році Румунія, при підтримці країн Антанти заgrabала територію Бессарабії. Почалися довгі роки окупації: запроваджено режим політичного терору та румунізації населення з повною забороною навчання та спілкування українською мовою, а аграрна реформа 1921 року привела до зубожіння селян. Ця грабіжницька політика озлобила народ, змушуючи підніматися на боротьбу за свої права. Спалах народного гніву в с. Миколаївка став початком збройного конфлікту. Революційним комітетом на чолі з І. Батищевим, А. Ключниковим, Л. Цурканом було прийнято рішення очолити селянське повстання. На той час 15 вересня, до Татарбунар прибула рота румунських карателів. Приймати бій з регулярними королівськими військами - діло ризиковане.

Ревкомітет вирішив дати неправдиву телеграму командирі роти майору Золоточану про нібито велике повстання в селах Золокари та Шагани. Урядовим військам було наказано терміново виступити в напрямку цих сіл. Як виявилось пізніше, цю телеграму направив телеграфіст П. Ворнівський, член підпільної організації, мешканець мого села Приморське (Шагани). Саме ця постать, його роль у повстанні не до кінця вивчені дослідниками Татарбунарського повстання. Завдяки його героїчній волі повстанцям вдалося тимчасово уникнути бою з регуляр-

ною армією і тим самим виграти час - майже без бою жандарми здалися повстанцям і до дев'яти ранку 16 вересня 1924 року вся влада в містечку перейшла до рук повстанців – над колишньою примарією був піднятий червоний стяг. 17 вересня вогонь визвольної боротьби захопив найближчі села Чисма, Акмангіт, Нерушай та інші. Для придушення Татарбунарського повстання королівський уряд надіслав частини 3 – го армійського корпусу та 9 піхотних полків. На стороні румунських військ діяли добровольчі загони із німецьких колоністів, які відзначилися особливою жорстокістю. Рано вранці 18 вересня 1924 року королівські війська взяли штурмом Татарбунари. Моє село Шагани (нині Приморське) також зазнало артилерійського обстрілу. Пізніше, румунські солдати зайшли до села, хапали на вулиці всіх, кого бачили. Таким чином, багато хто з моїх односельців поповнив ряди приречених на смерть та в'язницю.

Розпочатий терор мав завершитись судом над повстанцями, який проходив з грубим порушенням елементарних правил законності. Слідство тривало майже рік, і з 500 учасників до суду дожило 400. Завдяки французькому журналісту Анрі Барбюсу та його репортажам громадськість Європи дізнавалася правду про суд «п'ятисот». Не дивлячись на поразку, Татарбунарське повстання було найбільшим за всі 22 роки румунського панування - в ньому прийняло участь понад 6 тисяч селян та робітників. Кишинівський суд закінчився провалом румунської політики в Бессарабії. Та події 90 – річної давнини потребують більш ретельного дослідження, адже із часом виникають нові прізвища та факти, які замовчувалися, даючи змогу більш об'єктивно трактувати історичні події.

Гура О.О.
ХНУР

ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛІСТИЧНОГО БУДІВНИЦТВА В УКРАЇНІ 1917 – 1920 РР.